

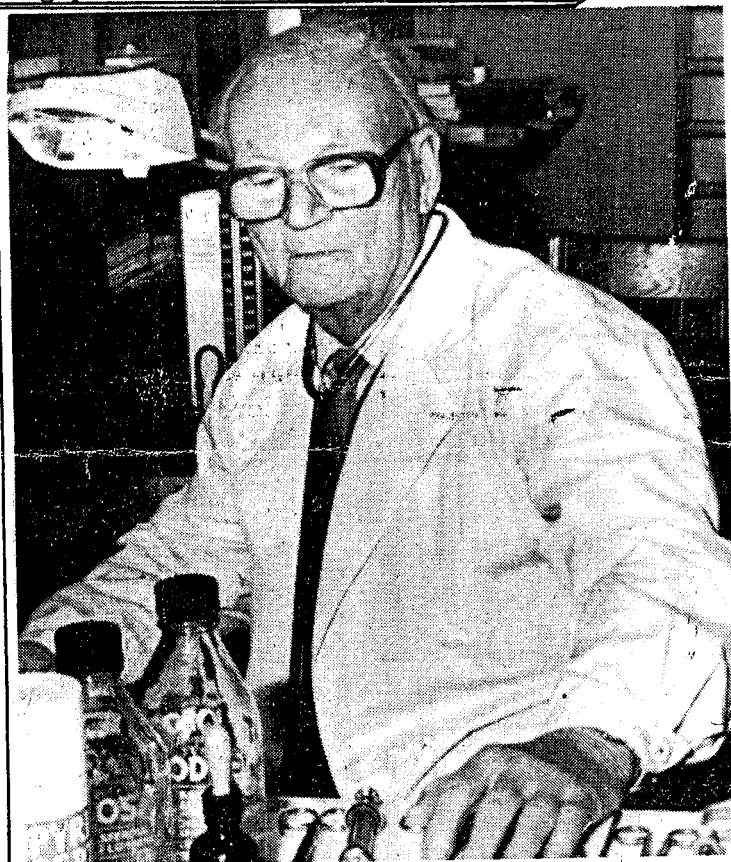
DR. EVEN HVAL -

kruttgubben

som har praktisert i 58 år

Lørdag 31. desember, selveste nyttårsaften ble et vendepunkt i livshistorien til dr. Even Hval på Bjørkelangen. Den snart 85 år gamle legen tok avskjed med sine mange pasienter. Etterat Hval kunngjorde opphør av legepraksisen etter 58 års tjeneste hadde

han kontoret fullsatt. Pasientene ønsket å sikre seg medisiner fra sin trofaste lege. I disse infulensatider har det gått litervis av den kjente Dr. Hval spesial. En legegjerning er slutt, en epoke er over.

Even Hval er død

En av de mest markante lege-skikkelser i Aurskog-Høland og Sørums i dette århundre, Even Hval, har lagt ned vandringsstaven vel 90 år gammel.

Even Hval praktiserte sin legegjerning i 58 år, og la ned i januar 1989.

Even Hval var født og oppvokset på Gran på Hadeland, og kom fra en sterk slekt. I hele 58 år praktiserte han uten en dags sykefravær. Han fikk legelens i hesteskyssen og karjølens tid i 1930, og praktiserte flere steder før han kom til Blaker i 1932.

I sin legegjerning sparte han aldri på kreftene, og sto alltid

på pasientenes side. For ham ble skille mellom natt og dag svært lite. Det går en rekke historier om hans dyktighet som lege, og humorens gode venn. Var i sin tid litt av en friskus i replikken og på gasspedalen. Han var også en sann forkynner av riktig kosthold, og etterlevde selv mager mat. Humør var en viktig del av terapien hevdet han.

Legegjerningen og etikken var et kall for ham. Tid og sted betydde ingenting i forhold til pasientenes ve og vel.

Fred med hans minne.

Per Erik Nilssen

†
Min kjære mann, vår
kjære far, svigerfar,
bestefar og oldefar

lege

Even Hval

f. 16/5 1904

sovnet stille inn i sitt
hjem i dag.
Bjørkelangen, 10. oktober 1994.

Mina

Karin Finn-Erik

Hans-Georg

Paal

Siri

Gro Ørnulf

Barnebarn og oldebarn

Bisettelses-seremonien finner sted fra Stalsberghagen krematorium tirsdag 18. okt. kl. 14.00. I stedet for blomster vil vi sette pris på en gave til Norsk Luftambulansse.

Indre Akershus Blad

Boks 68

1940 BJØRKELANGEN

Onsdag 12. okt. 1994

en advokat, og har fått "farve av hans" Moskva-tro øyne. Hans tekst vil ikke bli stående, men omskrevet i tråd med professor i okkupasjonshistorie: HANS FREDRIK DAHL's syn på den sanne historie, den objektive historikers syn! Takk for ditt bidrag redaktør Nilssen. Du har lenge vist svært stort møt i dine beskrivelser av mennesker som E.

Hval, og hans politiske meningsfeller, i en for landet meget vanskelig tid. R.S.GRUDE

107692
Sammensatt fra to utklipp: 11.01. 1989 og 12. 10.1994, ifra I.A.BLAD Stoffet er produsert av redaktør og aviseier: PER ERIK NILSEN.

Omtalen fra 1989 følger - selvsagt - denne montasjen. Personomtalen 11. januar 1989 er noe av det beste som er skrevet om noen person i dette distrikt jeg gjennom 70 år kan minnes å ha lest. Hans "historie" omfatter nok mere. Hans okkupasjonshistorie er utelatt. Også denne tåler å bli beskrevet, og kommer nok i sin tid ... Den er riktig nok "beskrevet" av en kommunidtisk vinkelskriver av

tenner", eller gebisset på plass, å velge mellom (Man snakket dengang om "sirups-tenner").

I april dagene gjemte faktisk endel seg bort de første dagene. Så kom noen fram idagen, igjen. Blant annet samlet endel karer i alle alderstrinn seg i et forretningslokale (butikk) på Aurskog. Det ryktes, at på de to derværende sagbruk, med bra lager av nyskåren "planke-last", skulle det igangsettes storstilet spikring av fly-plasslemmer for tyskerne, som holdt til på Kjeller flyplass. Plassen "badet" i vår-smelte-vann. Tyskerne foretok derfra toktet nordover og vestover, som sydover. Det dreide seg om krigsfly av så ymse slags. Tidspunkt : ca. 20-25. april 1940. møttes karene...

Det var stor "stemning" i butikkløkalet. "Nå skulle det bli ar'be for'om"! Jeg kjente de fleste som var der. Jeg skulle innom, som snarest, og innhaveren var min ungdomsvenn. Vi var begge bare 24 år ... Jeg var hjemmeverende akkurat da. Hadde vært på nøytralitetsvakt på Trandum kort tid førut. Kara i butikken, de gjøv på meg, og ville ha meg til "direktør" .. holdt rede på kontorarbeidet, og organisere arbeidet for entreprenøren i Lillestrøm, som hadde en utsending på stedet, med et "dokument" fra fylkesmann Christensen, som påla entreprenøren å etterkomme ordren fra Wehrmacht. (Dette var nok riktig, det !!)

Jeg "så-på" entreprenør-representanten, Hansson, som ... ja! jeg vet ikke hva ???! Og på de begeistrede arbeidstakere, in spe, med den aller største forakt! Og d e t t e ga jeg også uttrykk for i kraftige ordelag. Disse karene, for det aller meste da, det var disse som hadde lurt seg unna militærtjenesten, såvel før krigens komme, som etter at den var blitt et faktum i dette landet. Jeg advarte på det mest bestemte mot å ta tysker-arbeide på Kjeller, mens fienden var i full gang med å erobre landet !!! Deres bombefly var jo i ferd med å legge norske byer mer eller mindre i grus. Vi hørte jo om harde kamper i Valdres og i Østerdalen omkring den 20. april ... Jeg nektet plent, og dro fra bygda til Askim, hvor jeg fra og med 4. mai 1940 sto for gjenoppbyggingen av en ibrannskutt låve, midt mellom Fossum bru og Høitorp fort ved Mysen i Østfold. Og gjorde til en viss grad også vårennarbeid der, da eieren, en mann, var hardt såret i kampene, som kom til å stå midt på gårdsplassen .. (ROM gård i Askim).

Men, før jeg forlot butikken i Aurskog, i dirrende harme over mine sambygdingers vilje til å gå i tysk tjeneste, for penger, så kom doktor Even Hval - som raskest innom. Han skulle "sikre seg" sin tobakkskvote, som besto av MEDINA cigaretter, med "tipp".. Han "lurte på" hva slags kråketing det var her? for han kom nesten ikke fram til disken for å bli ekspedert. En av de fremmeligste, den for tiden mest "røde", og samtidig leder av bygdas Skog-og landarbeiderforening, likte å ha verbale "slag" med "denna mørkeblå dokt'ern fra Hadeland ...". Nå fikk doktoren vite, at nå "sku dom få godt be'tart arbe' - ?? kroner timen, og arbe under tak - på sagene - med spikring ta flylemmer te' Kjeller"! Doktor Hval, han hadde en egen måte å se på folk på, når han ville vise sin inderligste forakt. Han snudde ryggen mot disken, og så seg med en sakte hodebevegelse rundt, satte øynene rett inn i fjaset på de fleste, etter tur... for å avslutte denne se-runde med å plassere sine egne, i et såkalt fast blikk, rett på Skog-og Land-lederen : "Du har ikke vært i Moskva for ingen ting! Du har kanskje inngått en MOTOV-avtale, du også, for du er vel en KUUSINEN - kan jeg tenke meg - eller: en slags RIBENTROP !!.. Jeg har deg i minne fra møtet på "Bøndernes", for en par måneder siden, da vi arrangerte sympati-møtet for finnene DU VAR KJEKK DA! DA DU SA: AT DU BARE GIKK Å VENTA PÅ BESØK HER I LANDET, IFRÅ MOSKVA !! DU SKULLE HA VÆRT SATT FAST !!! Så fant doktor HVAL seg ut, og snudde seg i døren, og sa nokså tydelig: - FYEN FAEN FOR FOLK !!! Jeg fulgte ham ut, rett i hælene på ham. Han var "voksen", 12 år eldre enn jeg.

Det ble spikring på sagtomtene ved Aurskog stasjon. Massevis av spikring, og all den trelast som fantes i bygda, ble tatt med makt, i "CHRISTI" navn, som det ble sagt. Dette uttrykket henspilte på fylkesmann Christensen, som på denne tid "styrte Akershus og Oslo nokså suverent. Ja, og så politimester RODE i Lillestrøm, Romeriksbyen.... Hadde du bare en god hammer, og en neve som kunne sikre akkorden, ble det sagt: at "da tar vi deg inn i laget!" Stilktiende måtte man ha tilhørighet til Skog-og Land-miljøet. Det hører med til historien det også, at de derværende spikrere "var fast ansatt i vær-mak-ta, og kalte stedene de spikret på for: "TOB-BRUKK" (på dialekten) da dette nord-Afrikanske bynavn, og slagssted ble kjent.

Disse menneskene, ble IKKE dømt under "det store oppgjøret" etter krigen (1945/46) for: Å HA BISTATT FIENDEN I DAD! Under krigen fikk de, i de tre første årene, ekstra betaling: for å utføre "solidt godt håndverk"! Noen ører i tillegg per time, det "smarte" innsatsen. Innsats og kvalitet dabbet noe av mot slutten av krigen. Det gjalt jo "å trapp ned" i tide, og proporsjonalt med London-propagandaen og tyskernes krigslykke.

Denne "tysker-innsatsen" av norske arbeidere i Aurskog, ble ikke straffet på noe sett og vis. Den ble, derimot, av en advokat - utgått fra dette tysker-arbeider-miljøet - i boken utgitt omkring 1990, forklart som så helt nødvendig for at disse "spikrerne" skulle kunne overleve! Det var tillatelig, og høgst forståelig, at de fleste av dem nå gikk ifra "simpelt og dårlig betalt bonde-knøging" til det bedre betalte, og til "det ordne forhold" som tyskerarbeidet bød på ... Deltakelse i en pågående krig, som også a n n e t s t e d s rammet yrkesbrødre, var så suverent underordnet. Dette er skrevet i vedkommendes bøker, omenn med tildels i andre ordelag. Det kan ikke bortforklares. Forfatteren er erklært kommunist, før krigen og etter krigen. Han satt et par perioder i Aurskog kommuniststyre ... Fra å være litt pro tyskerne, til 22. juni 1941 (som sovjet-Russlands forbundsvante til da), som anti etter tyskernes angrep på sovjetterne etter denne dato, ble han også (forfatteren) meget anti mot alle nordmenn som ikke tenkte: kommunistisk(sovjetisk) og engelsk og etterhvert hjemme-frontisk. Ja, kamelonen skifter jo farge, etter situasjonene .. Og h a n : kappan etter vinden

Jeg har ikke glemt EVEN HVAL, som etter 25. september 1940, -og en tids tenkepause, kommer "sterkt på banen". Hans nasjonale sinnelag kan aldri trekkes i tvil !

Fra sitt kontor på Aurskog stasjonsområde ser han hva "de gode nordmenn" bedriver i hele krigens lengde. Lite anr han vel, disse især krigs-dådens menn, og delvis deres kvinner, -UNDTATT ARBEIDERKVINNELAGETS FORMANN/LEDER - på "dommens dag, skulle bli av hans argeste fiender, og anklagere for hans "politiske virksomhet" under krigen. Han ble den faktiske styrer av bygda, som han ledet med mere fornuftig vett enn noen tidlere hadde gjort før ham. Han overså alle klasseskiller, som lå i hans legning som lege, han var sosial til den ytterste konskvins, men nok ikke noen sosialist Han svøpte ikke sine meninger inn i ord, som ikke var til å forstå. Dette forstår man jo også av den foreliggende omtale om "KRUTTUGUBBEN". Denne omtaler ikke noe av hans 4½ år "ved spaken", som leder av bygda Aurskog, i regi av å være tilsluttet Nasjonal Samling (NS). Å kalle ham for "nazzist" av denne grunn, er jo en absolutt misforståelse av begrepet de ukyndige i politiske "beleggelses" kommer med. Det er: øynene som ser, og munnen som sier", som avgjør om: det å være "nazist" eller "kommunist" er belastende eller befriende! I "slagsmålet" mellom "ismene", er det den som tilsist er plassert, eller blir plassert, på den seirende "isme's" side, som f å r eller t a r seg rett til å bruke merkelappen for sin "synsing", og med stor tilbakevirkende kraft: å sette denne på det aktuelle kasus !

I Aurskog var det slik, da status etter fem års okkupasjon - og 4½ års EVEN HVAL-styre skulle "gjøres opp" på "kjøtt-vekta", så gjøv de mest belastede grubbene i tysker-arbeid-virksom-heten på det friskeste kjøttet ! Dette satt på EVEN HVAL's ben ... Men, det satt så fordommede godt på ! Uansett angrep fra mange hold, og med de skarpestne nebb og mest hardføre vold, fikk ingen en eneste flik fra hans ben ! Om-talen av ham, som nevnt tidligere her i oppsettet, viser tydelig HVA DENNE MANNEN VAR SAMMENSATT AV ! Fysisk styrke, mye vett og overlegen i å møte sine fiender og motstandere via psykologisk tenkning. MED SIN REDELIGHET I ALL SIN FERD, SÅ MÅTTE SÅ MYE VIKE FOR DISSE FAKTORER. SOM LEGE OVERGIKK HAN DE FLESTE. PLIKTFØLELSEN VHYRE STERK...MANGLEN PÅ PANGEGRISKHET FOR SINE MEDISINSKE TJENESTER VAR HAN BERØMT FOR ! OG PÅ SYKEHUSENE LIKE-SÅ BERYKTET FOR SIN BESTEMTHET :-DET KOMMER EN PATIENT MED SYKEBIL FOR ØYEBLICKELIG BEHANDLING ! HA SENG KLAR !! Nåde den som ignorerte doktor Hval's signaler ... Det forble slik i hele hans lange praksistid, og han ble, etter en tid: særdeles fornøyd og voldsomt anklaget, fratatt legelisen og all verdighet, kallet av folk flest !! Tilbake til sin livsgjerning, og etterhvert forgodet ... De argeste "jössinger" gikk til HVAL, når de var alvorlige sjuke eller ville : "BLI INNLAGT ..."

I sine år ved "roret" i Aurskog kommune, kom økonomien i orden igjen, og hans kolleger på legestanden mistet "lysten på å klå sjukekassa"! Denne hadde hans konstante bevissthet, og ble stor og sterk, med midler som skulle tjene folket, og ikke bare fylle lagers lomrebøker.... Han sa også sine partifeller noen Pauli ord fra tid til annen, . Slik var han aldeles ikke noen "parti-kamerat". Han kunne nok tale ROMA imidt innst, om han fant det riktig og rimelig. Han levde etter den filosofien, at :- ikke alle som hadde fått et embete, hadde fått nok forstand!" Han tok sin avgjørelse om bruke sin politiske makt ved å ikke se seg hirduniformen, delvis utfra, - at der hvor vanlige tiltale med ord ikke dustet, der virket psykologisk en uniform som stod for en slags makt. Han reddet sin venn, lensmann Solerød, til å vise seg i polituniform i tjenesten. RO OG ORDEN VAR EVEN HVAL'S FØRSTE BID. Ingen steder var det så "rolig" heller, som i Aurskog, med et av landets sterkeste besatte kommuner med enmælda, og ikke innmælda - NS-folk. Dette var, utvilsomt, doktor Hval's

fortjenestre, - eller: noen vil vel si :skyld ! Han ble jo "belastet" fordi han ved sitt eksempel hadde trukket så mange med ut "i gøli-heta"! -Egentlig sku'n ha liss'-vari", så lederen på lænnspikringsplassen under rettssaken. Han var jo "leder'n", og tok kraftig i. Tilhørerne skulle da få høre, at h a n sto nå ikke i rettslokalat og bare mimret...

EVEN HVAL fortalte meg en gang, etterat han hadde fått lisensen tilbake, og gjenopptatt sin praksis på Bjørkelangen, at "leder'n" kom for å få en vaksine da den så beryktede ASIA-epidemien gikk derover bygdene. Ikke alle hadde denne vaksinen, men HVAL hadde den ! Som skikken er i Aurskog-Høland, så takker omtrent alle "alminnelige" folk hverandre "for sist" ved et møte, selvom det kan være første gangen i deres liv. Denne lagssøkende takket for sist, og HVAL, som hadde deres "siste møte" i arrindringen, sa noe sånt :"- ja, jeg skal da gjøre noe med det - får passe på anledningen ...!" HVAL tok fram sprøyta, desinfiserte, og sa: Sett fram bakenden, mot lyset her !!". Mannen "viste messingen", og ei underbukse som nok hadde sittet lenge på skroten hans -- :-"Du må få to sprøyter, du - ei for "ASIA'N" og ei for møkka i r ... på deg, og i underbuksa". En djevel fór i meg, som "et slags takk for sist". Jeg tok tjukke nåler i sprøyta, og ga'n ei for ASIA'N. Så'n riktig kjente det .. og den neste, med bare reint vann i den andre rompeballen ... Ja, så var'e den mot møkka da ...! :-Ja, men har je ikke fått den, nåda ? sa "lederen". : -" Nei den !! sa Hval, den virker liss'vurc på alle som får ei slik !! Den siste, den gjør så du så lenge du lever, får så vondt i riva, at det blir ikke råd å sitte på den i din tid !! DET ER SAMMA STRAFFA DU UTBA DEG FOR MEG I RETTEN FOR, NOEN ÅR SIDEN ! Det går en Namasis gjennom livet; sa HVAL, så alvorlig han bare kunne. Han kunne jo være en stor skuespiller ved anledning - er i såkalte lystige lag. Disse var ikke fremmede for ham, mer: allting til sin tid.

Mannen spaknet formidabelt. Nå hadde han fått smake en medisin han ikke hadde regnet med. "-! A mye koster dette da"? ville patienten vite. : -"Anndi, sa HVAL, denne fornøyelse får jeg vel bare denne eneste gangen i livet, så den påkoster jeg meg selv med den aller, aller største fornøyelse. Og, du får et minne for livet, signert EVEN HVAL, landssvikar!

Etterat denne "behandlingen" var utført, og "forholdet anmeldt til lensmannen, og ellers kunngjort i vide kretser, kom tid for bygdefolks gap-skratting. Den omme bakenden "bedret seg" seg relativt raskt. Doktor HVAL besvarte forhøret med, at denne "fuktige" lederen, svært glad i Vinmonopolets fluidum, "nok tregte til noe intravenøst ! Og det fikk han i dobbelt dose !!! Han kunne, i sin tilstand ikke bli tilført antibiotika ... Kort sagt: - et utslag av doktor Hval's form for humor .

.....

EVEN HVAL's forhold til dem, som med bortimot fysisk vold og makt (i våpensittelse ved arrestasjonen 8. mai 1945) hadde han nok et anset. Med disse "spanderte" han ikke en spøk ... HAN "SA" DEM FAKTISK IKKE .. HAN O-VERSÅ DEM NÅR HAN BLE FERDIG MED SØNING OG VISSE FORTREDELIGHETER ... Han ble likesom tillagt all skyld for okkupantens henrettelser i Romeriks-området. D.v.s. : på TRANDUM. Dit ble han praket i åpen lastebil til retterstedet, forat alle skulle få se ham "i full størrelse" (hel). Han var uttatt blant NS-folk til å grave opp lik, med spade og andre håndredskap-er. Og tilskuere fra "hans menighet" var med på samme åpne lastebiler, for å bli sett av den "gemene hop" langs veiene, og enda mere : for å se hva "føreren" deres hadde "væri med på"! Her var tilstede kvinner og menn, og endatil NS-medlemmer ingen visste det aller minste om ..

Det var, utvilsomt, bare en mann med EVEN HVAL's fysiske og psykiske, som kunne grue påkjennningene. Alle meget hatske tilrop fra "seierherrene" var mer påkjennende enn hva som "kom for dagen", sa doktor HVAL. Som lege, hadde jeg jo gjennom studiet - og praksisen - kommet bort i noe av hvert. Jeg måtte jo også "motivere" meg for denne makabre jobben, og heller ikke hisse meg opp ... Og, når den ene etter den andre på gravkanten svimer av, eller sender den ene oppkastbølgen etter den andre over meg nede i graven, så var bare det en uhyre påkjennning for meg, sa HVAL. De medfølgende ble flyttet sidelengs, hele tiden, for "å få hele og fulle njuting", som en vakt-past uttrykte det meget sarkastisk. H A N var en "svenske-gosse" fra de såkalte politropper. (Personlig hadde jeg en svoger med på én av turene, og som også brukte HVAL som personlig lege, har fortalt meg nettopp det samme som EVEN HVAL fortalte ved en annen anledning).

I retten, der EVEN HVAL var ment å bli "grillet", ble han faktisk det mot-satte ! Hans ro, fasthet - og ikke minst hans ærlige vilje til å tjene Norges sak under krigen - og den først og fremst den ! satte aktor i for-legenhet. Det resulterte i, at "pendelen" kom til å svinge i EVEN HVAL's favør, fordi enkelte av vitnene, bl.a. Arbeiderkvinnenes, forlangte HVAL "fri"! - "dette blir som å slippe BARRABAS fri, det"! sa en stakkar av en forsvarer. Og "salen" lo, og den var fullsatt, for å se "dokt'er'n" ført til galgen for full musikk. (Les vitneutsagn i INDRE AKERSHUS BLAD)

Når man leser INDRE AKERSHUS BLAD's omtale av EVEN HVAL 1989: om hans vir-ke gjennom 58 år! Og over 200 personer møtte opp langt av lei ved biset-telsen i Lillestrøm. Han var da fem år fra siste praksisdato, 90 år, og u-ten nær slekt i distriktet.

Konklusjonen må være, at doktor EVEN HVAL's sivil, og aller mest polit-iske liv under krigen, ikke var så "hakkende galt" !

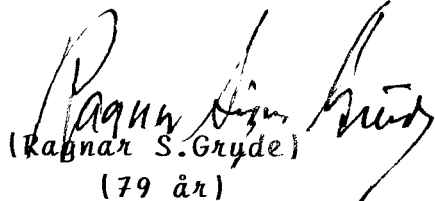
Den hardeste, og mest nærmest bestialsk dom over doktor, NS-fører lokalt: ble fra første "fredsdag" satt iverk av Hjemmefront og lokale sosialister og kommunister. Og med stor styrke, ved hjelp av "stengun og brenngun", armbind, skrik og skrål. Det viste seg, om det enn var en minoritet som la sunt vett og dømmekraft for dagen, at doktor EVEN HVAL gikk ut av "oppgjøret" med respekten og anseelsen i behold.

Det ble ad "dag og åre" erkjent, at bygda var lett "å ta over" etter HVAL-styret. Ordfører Fossen ledet bygda i HVAL's ånd, og under hans oppsyn.

Jeg har kjent doktor HVAL fra 1932, og ble etterhvert voksen i hans nær-vær ganske ofte i mitt hjem i Aurskog. (Til 1942).

Jeg har familie i Aurskog, hvor doktor HVAL var en hyppig husvenn. Fra disse har jeg endel av mine "anførsler", som også fra EVEN HVAL selv. Og langt fra alt er medtatt her, fra og om den store, rike personlighet: EVEN HVAL.

Den 5.11.1994

(Ragnar S. Gryde)
(79 år)

Nedtegnet i sin helhet på oppfordring av
formannen i STIFTELSEN NORSK OKKUPASJONS-
HISTORIE, knut Baardset, Stange/Hedmark.

Dr. EVEN HVAL -
KRUTT GUBBEN
som har praktisert i 58 år
(Indre Akershus Blad 11. januar 1989)
Redaktør Per Erik Nilssen

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
Se også samme blad 12. oktober 1994;
EVEN HVAL er død.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Noen ble øyensynlig ansatt i kommunen nettopp fordi de var aktive NS-folk. Tre av disse kom fra andre bygder.

Arbeidere som var NS medlemmer er ingen ensartet gruppe. Det dreier seg ofte om gårdsarbeidere som var ansatt på gårder hvor eieren var medlem av NS og yngre løsarbeidere som ble lurt inn i NS av naboer og andre. De fleste hadde ikke vært politiske aktive før krigen. Det finnes også eksempler på det motsatte. Formannen i Arbeiderforeningen i 1940, ble ordfører under krigen. I hele 1930 åra hadde han vært aktiv i arbeiderbevegelsen i bygda.

De ledende kreftene

Vi har sett at storbøndene og offentlige funksjonærer hadde en stor andel i NS-medlemskapet i Aurskog. Disse grupper var en viktig kraft. Noe annet er om de var de ledende kreftene i NS i Aurskog. Om dette er det mange meninger. På bakgrunn av referatene av rettssakene etter krigen og referater fra taler, herredstyremøter og liknende i Indre under krigen, tror jeg at de ledende krefter i NS i Aurskog ikke først og fremst kom fra høystatuspersoner som sådanne, men fra enkeltpersoner i kraft av sin personlighet og kontakt med hele miljøet i bygda. Hvem disse enkeltpersoner var, kan diskuteres, med det kan ikke underslås at lagføreren og ordføreren var sentrale personer i arbeidet. Når de to ble enige i en sak, ble det slik.

Framgangsmåten ved medlemsverving var at den ideologiske kjerne sørget for at ledende menn i bygda ble medlemmer og så ble dette i sin tur brukt som grunn for medlemsverving. Mange så ikke noe galt i å bli medlem når ledende menn i bygda hadde gjort det samme. Når ledende menn i bygda, såsom distriktslege, ordfører og store gårdbrukere kom på besøk for å tegne medlemsskap, var det ikke lett å stå i mot. Mange ble trolig medlemmer av denne grunn, uten å tenke over konsekvensene. Dette er et tilbakevendende tema under rettssakene.

Asbjørn Fossen

Hjemmestyrkene og Nasjonal Samling

Utgitt av
Asbjørn Fossen

NS før krigen

182.

Stortingsvalget i 1933 ga to store endringer i forhold til valget i 1933. I Aurskog gikk NS frem fra 5 til 63 stemmer og i Nordre Høland gikk de tilbake fra 75 til 27.

Den store framgangen for NS i Aurskog ved stortingsvalget i 1936 må ha en forklaring. Det er bare i Aurskog at det var slik framgang innen vårt område. Det vanlige var at stemmetallet gikk tilbake. I Nordre Høland sank stemmetallet til og med veldig mye. Forklaringen på forholdene i Aurskog kan være at motstanden mot det rådende arbeiderstyre økte etter kriseforliket mellom Bondepartiet og Arbeiderpartiet i 1935. For de mest innbitte motstanderne av Arbeiderpartiet, var dette vanskelig å svelge. Nå skulle en plutselig samarbeide med fienden. Dette kunne mange ikke godta.

Dette syn lå trolig bak stiftelsen av NS-laget på Finstadbru den 29. juli 1936. Som nevnt var den første formannen en storbonde, men det var også medlemmer i styret fra andre yrkesgrupper. Laget ser ut til å ha vært drivkraften i valgkampen i 1936. Tilslutningen til møtene var gode, spesielt fra den borgerlige leir. Arbeiderne slapp ikke inn på valgmøtene på Bøndernes Hus, særlig de som var aktive medlemmer i arbeiderbevegelsen. Ennå lever mange som ble avvist av hirden da de skulle inn. Godt besøkte valgmøter fra bønder og andre fra den borgerlige leir, samt nedgangen i stemmetallene for Bondepartiet og Høire fra 1933 til 1936, tyder på at mange av bøndene valgte side allerede den gangen.

Det er åpenbart at grunnlaget for det høye medlemstall i Aurskog under krigen, ble lagt i 1936. Det samme kan ikke sies om de andre kommunene. Blaker fikk for eksempel mange NS-medlemmer, men hadde et svært beskjedent stemmetall ved Stortingsvalgene.

For Nordre Høland kan forklaringen være at motsetningene mellom bønder og arbeidere ikke var så stor. Det var færre store gårdbrukere enn i Aurskog. Trolig godtok bøndene kriseforliket med Arbeiderpartiet. Før den tid var det misnøye også i Nordre Høland, men bøndene øynet muligens håp om bedre vilkår for jordbruket etter kriseforliket.

Av de andre kommunene var det bare Sørum som hadde en viss framgang, men stemmetallet var svært lavt. Framgangen kan skyldes at et NS-lag var stiftet der, trolig i 1936. I det store og hele var det bare i Aurskog at NS stod sterkt før krigen.

Aurskog

Bøndenes rolle

Bøndene utgjør den klart største gruppen i Aurskog. Det interessante er at størrelsen på gårdene tilsynelatende er avgjørende for i hvilken grad gårdbrukerne ble medlem av NS. For å belyse dette nærmere har jeg tallet antall storgårder i Aurskog med innmark over 200 dekar. Det er 40 slike gårder i Aurskog. (Kilde Norske Gardsbruk) Seksogtyve eiere av disse var medlemmer av NS ved krigens slutt. Dette er 2/3 deler av alle storbønder i Aurskog. Regner vi med hjemmeværende barn og konene blir det i alt 73 medlemmer knyttet til disse gårdene. Prosentandelen blir da 69. Regner vi med de 4 som bare var medlemmer en kort tid, blir prosenten 75. Dette viser at storbøndene var hovedgrunnlaget for NS i Aurskog.

Men ovennevnte viser også at 9 av storbøndene ikke var medlem av NS. Blant disse er 2 av de største gårdene i bygda. Eierne av disse gårdene gikk aldri inn i bondemiljøet eller bøndenes omgangskrets. Begge pleide omgang med andre kretser, blant annet fra Oslo. De hadde en annen kultur. En tredje storgård i denne gruppe skilte seg også ut fra de andre bøndene, ved sin forbindelse til andre yrker, blant annet legeyrket.

Bøndenes innmelding i NS skyldtes nettopp ideologiske grunner. Hovedtyngden meldte seg inn høsten 1940. En storbonde i Aurskog begrunnet sin innmeldelse i NS overfor sine arbeiderne ved frokostbordet en dag på høsten 1940 slik:

«Nå vinner tyskerne. Nå er det best å være på den rette side».

Trolig var det mange som tenkte slik. De fleste av bøndene gikk inn senhøsten 1940 sammen med de offentlig ansatte. De siste ville sikre jobben og bøndene ville sikre jorda for seg og slekta.

Politiske og sosiale forhold

De sosiale og politiske forhold hadde trolig også stor betydning. Arbeiderpartiordføreren i Aurskog i 1930 åra var svært mislikt av bøndene. Etter kapitulasjonen i 1940, kunne en høre uttalelser på møter i Bondepartiet såsom, «endelig blir vi kvitt Arbeiderpartiets vanstyre.» Under krigen ga dette seg utslag i at mange bønder ble utpekt til verv i kommunale nemder og utvalg. Nå fikk de på ny innflytelse over styre og stell.

I Aurskog mistet bøndene den politiske makt i kommunen i 1928. Fra dette år hadde Arbeiderpartiet flertall alene. Debattene i herredstyret fra 1930 åra viser store motsetninger i bygda. Det var store klasseskiller og stadig strid mellom fagforeninger og skogeiere og mellom fagforeningene i de store gårdbrukere. For mange storbønder framsto arbeiderne som 2. klasses folk, med en kultur og livsførsel som var rå og simpel. Karakteristisk var at folk fra arbeiderklassen bare kunne gå på Foreningslokalet på fester, mens de andre skulle gå på Bøndernes Hus. Å bryte denne grensen, tåltet ikke i noen av leirene. Det er klart at det under slike forhold må føles frustrerende for bøndene at arbeiderne skulle styre i bygda.

Hirdens rolle

Bøndene dominerte imidlertid ikke hirden, se tabell 16. Medlemmene er fra et bredt grunnlag, arbeiderne teller 5 av i alt 20 medlemmer.

Ikke alle var like aktive eller hadde evner til å verve medlemmer og drive propaganda for NS. Foruten lagføreren i NS var også andre ledende menn i bygda medlemmer i hirden og aktive i medlemsverving. Hvem som var aktive i medlemsverving, kom frem under rettssakene da dette var straffbart, men noe entydig bilde foreligger ikke.

Blant hirden og andre ledende menn i bygda var det trolig en kjerne på omkring 10, som må kalles nazister og som samtidig hadde evner til å få folk med seg. Lagføreren kom til bygda på slut-

NS' Ungdomsfulking marsjerer, trolig under et kurs på Jessheim under krigen.
Foto NS' fotoarkiv, Riksarkivet.

ten av 1930 tallet og det samme gjorde 3 av de offentlige tjenestemennene. Heller ikke lensmannen var bygdemann. Han kom til bygda rundt 1930. Den eneste bonden blant «kjernetroppene» var propagandaleder i NS og skogeieren var svært aktiv og opptrådte stadig i hirduniform og med borse. Dette viser at bondemiljøet ikke var utslagsgivende for NS-medlemsskap. Noe annet er at storbøndene ikke hadde store motforestillinger mot medlemsskap. Dette ble blant annet hevdet av lagføreren under rettssaken mot han.

Arbeiderne og de offentlig ansattes rolle

Det også var en stor andel NS-medlemmer blant kommunale funksjonærer og offentlige tjenestemenn, samt en stor del arbeidere. De fleste offentlig ansatte ble som før nevnt, i stor grad medlem for å beholde sin jobb, men enkelte ble også meget aktive i NS og hirden.

Oversikt over idømte fengselsstraffer, bøter og erstatning.

I tillegg kommer vedtatte forelegg i tillegg for kortere straffer, bøter og erstatning:

FORELEGG	STRAFF:
<i>Aurskog</i>	
Aktiv i hirden og angiveri	7 år
Frontkjemper	5 år
Lagfører i NS og hirden samt medlemsverving	4 år og fradømt stillingen som distriktslege
SS Vaktbataljonen og hirden	4 år
Grensepolitiet og hirden	4 år
Frontkjemper	3 år og 3 mnd
Grensepolitiet og hirden	2 år og 6 mnd
Grensepolitiet	2 år og 6 mnd
SS Vaktbataljonen	2,5 år
Kretspropagandaleder, presseleder, aktiv medlemsverving	2 år og 3 mnd
Frontkjemper	2 år og 3 mnd
6 frontkjemper	Alle omlag 2 år
NS-medlem, medlemsverving, lensmann	1 år og 6 mnd, fradømt stillingen som lensmann
Ordfører, medlem av NS og hirden, støttet frontkjemper	1 år og 6 mnd
Medlem av NS og hirden. Tillitsverv i NS	1 år og 6 mnd
Aktivt NS-medlem og i hirden	1 år og 6 mnd
Deltatt i hirdens alarmenhet	1 år
Deltatt i hirdens alarmenhet	1 år
Frontkjemper	1 år
To i førergarden	Hver 1 år

TILTALE:	STRAFF:
Førergarden	8 mnd
Aktivt NS-medlem	8 mnd, 10000 i bot Fradømt stillingen som lærer og øytnant i den norske hær
Kretsfører i NS	6 mnd
NS-medlem og for å ha anmeldt 2 damer vitende om at det kunne føre til dom for fluktforsøk	6 mnd
Meldt seg til Frontkjempertj. jan.1945	6 mnd
NS-medlem og aktiv medlemsverving	3 mnd
Aktiv NS-medlem	60 dager
NS-medlem	45 dager + 5000 i erstatning
NS-medlem og aktiv medlemsverving	30 dager
I alt 35 dømte.	

Etter rettsreferater i «Indre» ble 27 personer i tillegg idømt bøter fra 30000 til 500 og erstatninger fra 2000 til 20000. Noen ble også fradømt offentlige stillinger sammen med annen straff og noen ganger bare fradømt stillingen.

Nordre Høland

Aktivt NS-medlemsskap, offentlige verv, lærer	2 år og 6 mnd.
Aktivt NS-medlem hirden m.v	2 år
Frontkjemper	1 år og 6 mnd
Aktiv NS-medlem, ordfører m.v.	1 år
NS-medlem, lensmann	6 mnd
Aktivt NS-medlem	5 mnd
Hirden, ordfører, NS-medlem	120 dager og 4000 i erstatning
Aktivt NS-medlem	60 dager

I alt 8 dømte.

I tillegg ble 10 personer idømt bøter fra kr. 10000 til 500 og 15000 til 1000 i erstatning. Noen ble også fradømt offentlig stilling.

104692

Vi har sett at storbøndene og offentlige funksjonærer hadde en stor andel i NS-medlemskapet i Aurskog. Disse grupper var en viktig kraft. Noe annet er om de var de ledende kreftene i NS i Aurskog. Om dette er det mange meninger. På bakgrunn av referatene av rettssakene etter krigen og referater fra taler, herredstyremøter og liknende i Indre under krigen, tror jeg at de ledende krefter i NS i Aurskog ikke først og fremst kom f.a. høystatuspersoner som sådanne, men fra enkeltpersoner i kraft av sin personlighet og kontakt med hele miljøet i bygda. Hvem disse enkeltpersoner var, kan diskuteres, med det kan ikke underslås at lagføreren og ordføreren var sentrale personer i arbeidet. Når de to ble enige i en sak, ble det slik.

Framgangsmåten ved medlemsverving var at den ideologiske kjerne sørget for at ledende menn i bygda ble medlemmer og så ble dette i sin tur brukt som grunn for medlemsverving. Mange så ikke noe galt i å bli medlem når ledende menn i bygda hadde gjort det samme. Når ledende menn i bygda, såsom distriktslege, ordfører og store gårdbrukere kom på besøk for å tegne medlemskap, var det ikke lett å stå i mot. Mange ble trolig medlemmer av denne grunn uten å tenke over konsekvensene. Dette er et tilbakevendende tema under rettssakene.

Tabell 10. NS-medlemmer i Aurskog

	Medlemstall pr. 8.5.45	Høyest under krigen
Gårdbrukere m/kone og hjemmев. voksne barn	106	120
Småbrukere m/kone og barn	9	12
Arbeidere m/koner	30	35
Kjøpmenn m/koner	7	8
Lærere	3	10
Kommuneansatte m/koner	6	6
Andre off. ansatte	6	9
Fabrikkeiere m/arb.brødre	4	4
Kontoransatte	6	6
Andre	16	18
I alt	193	228

Antall NS-medlemmer i Aurskog ved krigens slutt, var 7,5% av befolkningen over 15 år. På det høyeste var prosenten 8,8. Av medlemmene ved krigens slutt var det 135 og 58 kvinner.

Prosentvis andel av medlemsstokken: Gårdbrukere m/koner og hjemmeværende barn: 55, småbrukere 4,6 og arbeidere 15,5.

Tyve var under 20 år ved innmeldelsen og 11 var over 70 år. De fleste kvinner var gift med eller barn av mannlig NS-medlem. Tretti-tre personer var enslige uten tilknytning til andre NS-medlemmer.

I 1940 meldte det seg inn 144 personer, hvorav 81 gårdbrukere med koner og hj.v. barn, 20 i offentlig tjeneste medregnet koner, 15 arbeidere med koner, 10 småbrukere med koner, 4 kjøpmenn med koner og 14 i andre grupper. I 1941 meldte det seg inn 22, hvorav 11 gårdbrukere med koner og barn, 5 arbeidere med koner, 2 kjøpmenn med koner, 1 småbruker og 3 i annen gruppe. I 1942 meldte det seg inn 16 personer, hvorav 4 gårdbrukere, 4 i offentlig tjeneste, 3 arbeidere og 5 i andre grupper. I 1943 meldte det seg inn 8 personer, 3 gårdbrukere, 4 arbeidere med kone og 1 i annen gruppe.

NS-medlemmer i nabokommuner:

Sørums pr. 8.5.1945 : 80 (høyest) : 90

Blaker " " 78 " 96

Nordre Høland " " 71 " 90

Søndre Høland " " 38 " 52

Setskog " " 21 " 23

I AURSKOG - - - - -

HIRDEN :

I S. 7

I B. 6

I NH 2

I SH 2

I Set. 0

I Aur. hele 22 !

Tabell 14. Hirdens yrkesbakgrunn i Aurskog

Arbeidere (hvorav 1 deleier i fabrikk)	5
Bondesønner	7
Offentlige tjenestemenn	4
Handelsbetjent	1
Skogeier	1
Bonde	1
Lege	1
Småbrukere	2
I alt	22

Grunner for deltagelse i Hjemmestyrkene

Aurskog

De allers fleste medlemmer i hjemmestyrkene var arbeidere og småbrukere. Det var bare 2 gårdbrukere med. Ut over dette var det spredte innslag fra andre yrker. Dette har en klar sammenheng med at det var så mange NS-medlemmer i Aurskog. Ledelsen rekrutterte bevisst folk de var sikre på og helst fra den venstreradikale siden. Av dette følger at det måtte bli en overrepresentasjon av arbeidere.

En kan imidlertid ikke trekke den slutning at de fleste radikale arbeidere var med i HS. Egentlig var det bare en liten del av arbeiderne som var med, bare 37 mot 35 i NS. Dette endrer imidlertid ikke tendensen om at gårdbrukerne danner kjernen i NS og arbeiderne i HS.

Forholdet kunne dog vært annerledes. Egentlig skulle HS i Aurskog vært på 90 mann. Så langt kom en aldri grunnet tidsnød. Hadde en hatt bedre tid, kunne muligens dette ha endret rekrutteringen noe, men neppe så mye. Noe annet er at ledelsen også måtte ta mange hensyn ved rekrutteringen. Det var for eksempel viktig om vedkommende var befal eller hadde ferdigheter fra det militære som kunne være til nytte, for eksempel å være maskingeværskytter. Hvor han bodde var også viktig. Det var jo ikke så hensiktsmessig å bo midt i bygda omgitt av nazister som naboer. Det var en fordel å bo litt for seg selv, gjerne i skogområdene.

Ledelsen, som bestod av leder og nestleder og tre troppssjefer, hadde en annen yrkesbakgrunn enn de alminnelige jegere. Sjefen var gårdbruker, men ikke fra de gamle bondeslektene i Aurskog. Han var i tillegg offiser. Nestlederen var veterinær og befalsutdannet. Troppssjefene var henholdsvis lærer, stasjonsmester og bankasserer. Stasjonsmesteren hadde befalsutdanning. Alle tilhørte det øvre sjikt i kommunen og hadde ingen direkte tilknytning til arbeiderbevegelsen, bortsett fra at stasjonsmesteren var varaordfører. Arbeiderpartiet før krigen.

Konklusjonen må bli at det ikke er noen direkte sammenheng med hvilken yrkesgruppe en representerer og deltagelse i HS. I tagelsen kan skyldes mange forhold som ikke har noen sammenheng med yrke. Forskjellen i rekrutteringsgrunnlaget i forhold grunnlaget for NS-medlemsskap er likevel tydelig.

Aurskog

Fem fra Aurskog meldte seg til fronttjeneste i Den Norske Legion og tjenestegjorde 1 år ved fronten ved Leningradsvanittet. De var henholdsvis 16, 18, 18, 20 og 34 år da de meldte seg. Alle var medlemmer av NS eller N.S.U.F. En var gårdsgutt og en var løsarbeider. De andre var fra gårdbrukerfamilier eller inngiftet i slike. Ut over dette hadde 1 meldt seg direkte til tysk krigstjeneste. Han var bare 17 år da han meldte seg og var medlem av N.S.U.F. og av gårdbrukerfamilie.

Skijegerbataljonen var en bataljon opprettet for å kjempe med Finland mot russerne. Fem fra Aurskog meldte seg til tjeneste der. En kom ikke til fronten da han fikk nervesammenbrudd under militærtreningen i Tyskland og ble sendt hjem.

Av de andre var 1 ved fronten i Karelen og 2 i transporttjenesten samme sted. Den ene av disse meldte seg sent på ettersommeren 1944 og kom nesten ikke i tjeneste før Finland kapitulerte og tyskerne trakk seg ut av Finland. En meldte seg i 1943 og var der i 1 år.

To i Skijegerbataljonen var ikke medlem av NS og hadde arbeiderbakgrunn. De hadde tidligere vært gårdsarbeidere og var 18 og 20 år. De to andre var fra NS-familier og var begge 18 år da de meldte seg. Den ene av disse var fra gårdbrukerfamilie. Den siste meldte seg til tjeneste, men kom aldri til fronten.

Under krigen var det en organisasjon som het SS Vaktbataljonen. Medlemmene fikk militær trening og deltagerne ble satt inn som vakter ved fangeleire og lignende i Norge. To fra Aurskog var i slik tjeneste. De var henholdsvis 19 og 22 år da de meldte seg.

Fire var ved Grensepolitiet hvorav 3 arbeidet i Aurskog. De var medlemmer av NS og først i tyveårene. Tre var opprinnelig gårdsarbeidere, den tredje var gårdbrukersønn.

Tre gutter meldte seg til Førergarden og gjorde tjeneste i Quislings livvakt. Alle var medlem av NS og var henholdsvis 19, 19 og 23 år da de meldte seg til tjeneste.

DR. EVEN HVAL - kruttgubben

som har praktisert i 58 år

Lørdag 31. desember, selveste nyttårsaften ble et vendepunkt i livshistorien til dr. Even Hval på Bjørkelangen. Den snart 85 år gamle legen tok avskjed med sine mange pasienter. Etterat Hval kunngjorde opphør av legepraksisen etter 58 års tjeneste hadde

han kontoret fullsatt. Pasientene ønsket å sikre seg medisiner fra sin trofaste lege. I disse infulensatider har det gått litervis av den kjente Dr. Hval spesial. En legegjering er slutt, en epoke er over.

(- Foto på baksiden -)

Per Erik Nilssen

Even Hval kommer fra en meget sterk slekt på Hadeland. Hans bestefar ble 99 år, foreldrene omkring 95 år. Hans søsken ligger også i 80 og 90 årene. Dr. Hval har aldri skofet sin legegjering en eneste dag på grunn av sykdom før 3. mai 1973. Da ble han involvert i en bilkollisjon slik at han fikk føle pasient-siden også. Han knuste vitale deler i venstre hofte, brakk tre ryggvirvler og pådro seg fire brudd i hver fot, foruten brudd i høyre skulder. De fleste ante at den vel 70 år gamle legen neppe ville praktisere mere. Men da tok de feil. Han ble operert på Sentralsykehuset i Akershus dit han selv hadde sendt så mange, og fikk satt inn proteser. Smertene var sterke. Han kom hjem til Bjørkelangen i rullestol etter fem uker, og tok opp legepraksisen umiddelbart til tross for at han fortsatt var gipsst. Hval ble aldri formyndet med hofteoperasjonen og dro til Kronprinsesse Marthas institutt i Oslo for en ny runde. Siden den tid har han sluppet hvilesmerter. Han måtte leve resten av livet med et betydelig handikapp, men han oppga ikke legegjeringen. Pasientene telte mere for ham enn hans egne bevegelsesproblemer. Arbeid er den fineste form for terapi også for gamle, syke og eldre. Jeg er så hjertens enig med finansminister Berge når han sier at arbeidsmoralen i Norge må opp. Vi nordmenn har levd over evne. Reduseringen av arbeidstiden har vi ikke hatt råd til og er årsak til en økonomiske miseren, hevder Hval.

Mange akademikere i en bygd

Even Hval er født på Gran på Hadeland og skulle egentlig blitt bonde etter faren. På den tid tok gutter i familien og i nabolaget akademisk utdannelse. Det var inn i løpet av en 10 årsperiode tok åtte legeutdannelse, tre prester og fem veterinærer. Faren ble tydeligvis oppsatt av dette og mente at Even kunne ta arvet. Han kortet av halvannet år på lesetiden. Etter artium syslet han med tanker om, å bli prest, men faren sa at lege

burde han bli, og slik ble det. Han fikk legelisen i 1930, og praktiserte i vikariat på Oppsedal, Nedre Eiker og Tysedal. Dro en sesong som lege på hvalfangst. Her hadde han omsorgsansvaret for 250 mann under primitive forhold. Cape Town 12 døgns sjøreise fra Arktis var nærmeste behandlingstid. Behandlingen av skader og tanntreking. Det siste også endel av praksisen da han kom til Blaker i 1932. Nærmeste tannlege var på Sørumsand, og han var ikke god til å trekke tenner. I 1932 inntraff en hard infulens-epidemi som ofte endte med lungebetennelse. Det var da jeg komponerte Dr. Hvals spesial, en sterk hostemedisin. Den inneholder hjertestimulerende og hostestimulerende samt løsende medisin. Den er så sterk at det er viktig at man følger bruksanvisningen. En kar nede i Blaker hadde forvekslet teskje med spiseskje. Etter to dager ringte han tilbake til Hval og sa at den medisinen var virkelig bra. La meg få en flaske til. Jammen da har vel igjen av den? Nei, svarte mannen. Jeg tok fire spiseskjeer om dagen, og sov resten av tiden, svarte han.

Det har skjedd mye siden Hval etablerte seg i Blaker. Da var det vanlig med karjol om sommeren og slede om vinteren. I 1932 kjøpte han sin første bil, en Chrysler. Med den dro han rundt i et vidstrakt distrikt.

Vitenskapelige fremskritt

Blir vi aldri kvitt sykdom?

Vitenskapen har underveis funnet opp vaksiner mot mange sykdommer, som gjennom tidene har vært livstruende. Koppene forsvant, tuberkulosen, menneskehetens svøpe, fikk man også bukt med. Vi har fått vaksiner mot meslinger, kusma, stivkrampe, poliomyelitt, røde hunder, tyfus og kolera. Det er forskning og utvikling og stadig forbedringer av mikroskopet som har ført til landvinninger. Vi har fått en form for mikrokirurgi hvor man bl.a. kan foreta inngrep i hjernen og sy på lemmer som er mistet. Laseren gjør det mulig å fjerne svulster og stoppe blødninger på enklere måte enn før. Ultralyd er fint

hjelpemiddel til å påvise feil og misdannelser av foster på et tidlig stadium.

Feil kosthold

En tid utgjorde hjerte/kar-sykdommene 20 %, idag er den 52 %. Vesentligste årsak til denne folksykdommen er feilaktig kosthold. Vi spiser for mye mat med dyrisk fett og sukker. De øker kolesterollinnholdet i blodet. Forhøyet blodtrykk som følge av overvekt bidrar også til å høyne sjansene for denne sykdommen. Røyking, stress og for lite mosjon hører også med til bidragene. Vi må radikalt forandre vårt kosthold. Spis mere grovbrød, sammalt mel, fisk, grønnsaker og frukt. Mye fiberkost. Det reduserer også sjansene for mage og tarmkreft.

Følger legen denne anvisningen?

Jeg starter frokosten med havrevelling, strør sparsomt med sukker og litt lettmeik. Spiser et stykke grovbrød hvorav halvparten med honning og den andre halvparten med gammelt. Jeg spiser mye fisk og skjærer alt synlig fett bort fra det kjøttet jeg spiser. Vitaminer er livsviktige for organismen. Jeg tar en Vitamineral hver dag. Tran er også viktig. Tobakken forlot jeg i 1958, og det har jeg anbefalt alle andre også.

Nye sykdommer dukker opp

Vi er i ferd med å få en ny livstruende sykdom i form av AIDS. Den bryter ned immunsystemet. Smittekil-den er bl.a. seksuell omgang. Det gjelder å bruke beskyttelsesmiddel, sier Hval.

Vi har fått stadig bedre antibiotiske preparater som legemidler. Flere av de gamle legemidler har etter lang og ufornuftig bruk skapt resistens mot enkelte eller flere antibiotika. Allergi har sikkert alltid fulgt menneskene, men det dukker opp stadig flere stoffer som hos mange mennesker fremkaller denne sykdommen. Man regner med at en tredjedel av menneskene er allergisk overfor ett eller annet stoff. Hver enkelt må undersøke hvilke stoff man reagerer på og unngå disse mest mulig.

Ingen sykehushøer

Folk som trengte sykehusbehandling i gamle dager ble kjørt til stasjonen på sykebåre og fraktet over på godsvogner på jernbanen. Folk som trengte øyeblikkelig hjelp ble fulgt helt inn til Rikshospitalet. Det var ingen sykehushøer den gang, siert Hval.

Hva synes du om privat sykehusdrift i våre dager?

Det bør myndighetene og pasienter ta imot med takk. Nemlig siden vi befinner oss i en krisesituasjon. Problemet idag er lange ventetider på sykehuspluss. Hovedårsaken til dette er den betydelig reduserte arbeidstiden og lovverket ved siden av det Berge kaller dårlig arbeidsmoral og organisasjon. Det er for liten effektivitet og en god del av den økonomiske ramme brukes til kostbart overtidssarbeide. Folk blir gløende i måneder for å komme til behandling. En god del av dem går helt eller delvis sykmeldte med fysiske og psykiske plager. Det er en feilslått helsepolitikk som politikerne får ta ansvaret for. Ressursene brukes feil når hundrevis av kostbare sykehussenger står tomme. Tilstandene grenser til brudd på menneskerettighetene. Det må bli slutt på ut-sagnene om at Norge er et av de rikeste land i verden. Ola Nordmann har ganske enkelt levd over evne. Det må en holdningsendring til slik at arbeidsmoralen kommer i høysetet.

Naturvern og forurensing

Du er opptatt av forurensing. Har du noen Pauli ord?

Den økende globale forurensing er vel idag den største fare for menneskeheten. Selv her i Norge ser vi at bar-skogen dør eller tar skade for millioner i året. Det værste er at den bare øker. Vi opplever fiskedød og forurensninger i havet, ørkenspredninger og ødeleggelse av ozon. Her må vi være leger alle. Vi må bli flinkere til å bevare naturen og bedre miljøet mellom menneskene lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Det er nødvendig for å skape menneskelighet og et bedre liv for alle.

(Fortsettelse på baksiden ...)

(Fortsattelse fra side 1)

Saftig i replikken

Du er kjent for saftige replikker?

Jeg har hatt stor søkning gjennom årene med stappfulle venteværelser og kør utenfor. I en slik situasjon kan man faile for fristelsen til et utbrudd, men jeg har aldri ment å være streng eller hatt vonde tanker. Det er slikt som kan oppstå i en stresset situasjon. Jeg har aldri brydd meg om klokka. Begrep som vaktordning- og regulert arbeidsstid var ukjente begreper. Legegjerningen og eukken var et kall man forsøkte å gjøre til realiteter. Tid og sted betydde ingenting i forhold til pasientenes ve og vel. Arbeidsstiden startet tidlig om morgenen og varte til ett og to-tiden om natten. Heldigvis har jeg greid meg med lite søvn.

Hatt jernhelse

Jeg har ikke skoftet en eneste kontordag på grunn av sykdom før det katastrofale biluhellet i 1973. Før krigen og under krigen hadde jeg noen assistenter, men de greide ikke hardkjøret og var som regel fornøyd etter 2 - 3 uker. I min Blakertid var jeg alene og betjente mesteparten av tiden også Aurskog. Dertil kom

endel pasienter fra Udnes, Sørum, Fet, Setskog og Rømskog samt Hølandsbygdene. Det var bare tre leger mellom Sørumsand og S. Høland den gangen. Idag er man åtte med helt andre muligheter. Vi kjørte på dårlige veier med ski på taket om vinteren og tok de fatt når veien ikke strakk til. Veinettet var i dårlig forfatning, humpete og svangete grusveier.

Du var kjent som en friskus, på gasspedalen?

Man måtte kjøre fort for å rekke alle pasientene ved sykebesøk.

Det går en historie etter deg på Mangenskogen. Er den sann?

Du tenker på den med grøvere skau.

Ja, akkurat den.

Du ska få den slik det skjedde.

Jeg var hos Nic. Grude på sykebesøk. Han var ikke skrellere enn at han ble med meg på sykebesøketuren til Søndre Mangen. Det var fint føre, og jeg mente å kjøre i alminnelig fart da han utbrøt: Nå får du jammen slå av farten Hval, for nå begynner åtte-tommen!

Godt humør

Dr. Hval ble en legendarisk

doktor i distriktet i mange år, og ett av fellestrekkene ved hans praksis var humoren som alltid lå bak. Han kunne kvikke opp mangelen av trist sjel låst fast i psykiske problemer. Når han skjante at det var slikt hendte det han tok med seg pasienten fra senga og danset på kjøkkengulvet.

Jeg har fått mange brev og hilsener fra pasienter, og det jo hyggelig sier Hval, som nå har stua full av blomsterhilsener fra fjern og nær.

Hva skal pensjonisttiden brukes til?

Her på Nordgarn er det mange hus som trenger vedlikehold. Slikt arbeid har jeg alltid likt å gjøre selv. Ellers er jeg glad i å lese, og reise litt. En Amerikatur står for døren. Jeg har en søster på 93 år i Vancouver og en bror i Calgary så jeg skal nok få fylt tiden med aktiviteter, sier Hval som nærmer seg sine 85 år. Han kan ialfall nyte sitt otium i trygg forvisning om at han har nedlagt en stor innsats som lege gjennom vel 58 år. Montro det finnes noen lege som har praktisert stort lenger i distriktet? Han fortjener en lang og god pensjonisttid.

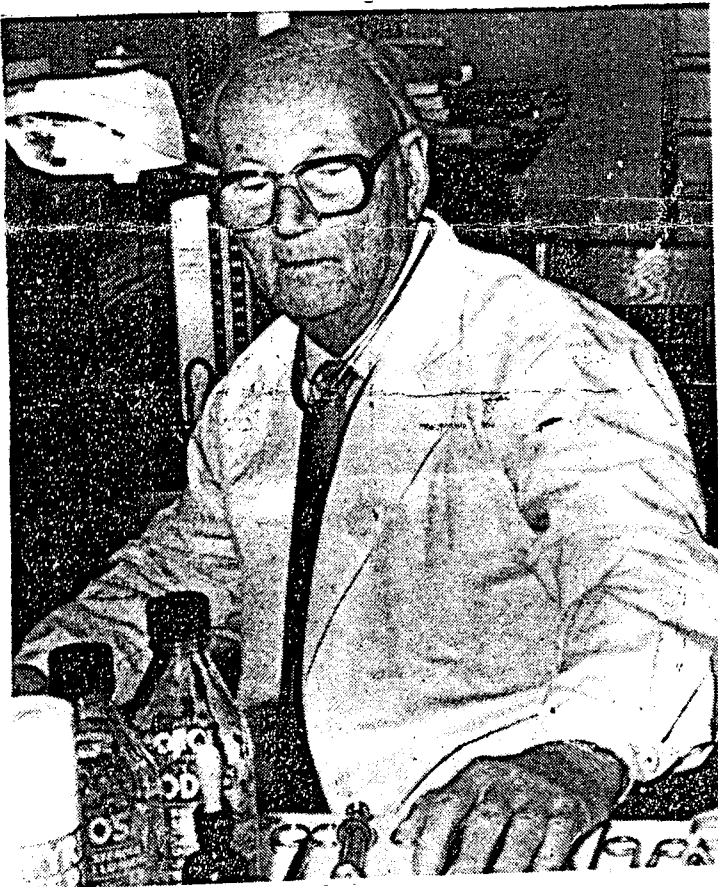
Hans legavirksomhet var under okkupasjonen meget "herdig". Han dro stor omsorg for enkelt-individet. Hans politiske holdning (NS-medlemskap / lagfører/hirdførerskap) medførte ikke forskjelsbehandling. Heller: Tvertom! Men, han var myndig, ikke noe "slinger i valsen", så bygda kom opp i unødvendige konflikter med okkupasjonsmakten. Det "gled vel noe ut" i de tre-fire siste måneder av 1945.

Hans holdning fra 9/4.-25/9.1940, var sterkt preget av nøkternhet og alvor. Som hos ganske mange oss, som bl.a. hadde vært opptatt av å bedrive forsvarsøvelser i tiden oktober 1939 - 7. april 1940 (Søndag). Han deltok som lege, og instruerte i øyeblikkelig hjelp, bærebering o. s.v. Han var jo militærlege, hadde vært på hvalfangst .. Han var "varm - men også tøff. En realist, "alt: fullt og helt, ikke stykkevis og delt -". Tiden: 9.4-1.10.1940:

De fleste av oss ble stående utenfor, uten innflytelse. Det var i Oslo det skjedde. Men, det skjedde også "ting" i nærmiljøet, som vi, som hadde deltatt "behersket" i krig p.g. av omstendighetene, måtte avfinne oss med. Tropper fra vårt område av Akershus, og Østfold, hadde jo gått inn i Sverige, og var ute av kampen. I Aurskog skjedde jo det, at "de røde", fra Arbeiderpartiet og kommunistene, "var lite interesserte" i å delta i krigshandlingene som aktive deltakere. Man så jo massevis av eksempler på dette. Jo direkte ordre-nekting om å delta i forhugningsarbeider (veg-sperring), eller å delta i opplegg med å ta se ut til Høitorp fort på Mysen. Forhugningsarbeider ble utført av oss som hadde deltatt i de frivillige forsvarsøvelser, nevnt foran.

Svært mange yngre menn hadde jo ikke hatt militærøvelser i det hele tatt. Det var "svært" på møte å søke å bli fritrasket, på sesjon. Det var mange påskudd for å slippe, og det var særdeles lett å slippe! Den politiske trenden var jo, at "forsvar kunne dom drive med dom som åtte (eide) noe"! Det ble mest bondegutter, og de mere "borgerligstilte" ungdommer, som gikk inn for å ta del i militærtjenesten.

EVEN HVAL. LEGER I 58 ÅR.

Dr. EVEN HVAL. TOK FARVEL MED LEGEGJERNINGEN NYTTÅRSAFTEN 1988

Foto : redaktør PER ERIK NILSSEN

Mange ungdommer hadde på dette tidspunkt ikke lenger sine egne tenner! De var trukket ut, og erstattet av gebiss. I disse svært økonomisk pinaktige tider, skjemtes ikke få, svært lite, over å "legge gebisset i lomma" da de var på sesjonen. Da det var nok ungdommer, med brukbare